

PRIMJENA NOVIH OBLIKA I METODA: INTERAKTIVNOG UČENJA U NASTAVI SREDNJOŠKOLSKE ISLAMSKE VJERONAUKA

Hikmet HEKIĆ

UDK 373.5:28
371.3:28]

SAŽETAK: Cilj istraživanja je bio ispitati i utvrditi stavove profesora Islamske vjeronauke prema primjeni interaktivnog učenja u nastavi srednjoškolske Islamske vjeronauke, kao i stavove prema efikasnosti primjene novih oblika i metoda u odnosu tradicionalne. Dosezanje cilja istraživanja je provedeno kroz: istraživanje stavova profesora prema zastupljenosti primjene interaktivnog učenja u nastavi srednjoškolske Islamske vjeronauke i prema efikasnosti primjene novih oblika i metoda u odnosu tradicionalne; istraživanje stavova profesora o motivisanosti i materijalno-tehničkim uvjetima škole za primjenu novih oblika i metoda u nastavi srednjoškolske Islamske vjeronauke; istraživanje stavova profesora prema interaktivnom učenju i potrebitosti formiranja centara za obuku nastavnika i profesora za primjenu novih oblika i metoda rada u učionici. Istraživački rezultati su pokazali: generalno gledano profesori smatraju da je primjena interaktivnog učenja u nastavi srednjoškolske Islamske vjeronauke malo ili nimalo zastupljena, dok velika većina profesora smatra da su novi oblici i metode potpuno ili prilično efikasnije u odnosu na tradicionalne; što se tiče motivisanosti, istraživački rezultati su pokazali da je većina profesora potpuno ili prilično motivisana za primjenu novih oblika i metoda u nastavi srednjoškolske Islamske vjeronauke, a više od polovice profesora smatra da su škole malo ili nimalo materijalno-tehnički uvjetne za primjenu novih oblika i metoda u nastavi srednjoškolske Islamske vjeronauke; kada su u pitanju stavovi prema interaktivnom učenju, na osnovu rezultata istraživanja možemo konstatovati da više od polovice profesora interaktivno učenje smatra korisnim za svakog nastavnika i učenika, a isto tako velika većina profesora smatra da je potrebno formirati centre za obuku nastavnika i profesora za primjenu novih oblika i metoda rada u učionici. I na kraju, na osnovu rezultata istraživanja donesene su implikacije istraživanja.

Ključne riječi: interaktivno učenje, srednjoškolska Islamska vjeronauka, stavovi, profesori srednjoškolske Islamske vjeronauke.

I. Teorijski okvir rada

Jedan od osnovnih zahtjeva današnjeg sistema odgoja i obrazovanja jeste permanentno usklađivanje sa razvojem nauke i tehnologije. Današnja škola mora da prati aktuelne promjene i da se suočava sa izazovima usmjerenim ka mijenjanju ustaljenih koncepcija odgoja i obrazovanja. Umjesto tradicionalnog sistema, predlažu se novi, čiji je zadatak da,

poštujući sve što je pozitivno u tradicionalnom, doprinesu ublažavanju i otklanjanju nedostataka potvrđenih školskom praksom. Zato, kako ističe Raičević (2006), moderni pristupi u obrazovanju prezentuju sistem novih metoda i postupaka, ali i didaktičkih sistema koji mijenjaju ustaljenu strukturu nastavnog procesa sa zadržanjem usmjerenim na otklanjanje protivrječnosti između cilja nastave,

sa jedne strane, i organizacije sadržaja i procesa nastave, sa druge strane.

Uspješna realizacija nastave, postiže se prije svega dobrom organizacijom nastavnog procesa, koja podrazumijeva podizanje nivoa nastave i njenu aktuelizaciju, kreiranje uvjeta u kojima će učenici ulažući vlastite napore, usvajati trajna i aktivna znanja i razvijati sposobnosti za primjenu tih znanja. Pri tome, posebno mjesto

u organizacionoj osnovi svakog pa i nastavnog rada, kako ističu Prodanović i Ničković, pripada problematici organizacionih oblika (Prodanović i Nikočević, 1984, str. 252).

U pedagoškoj i metodičkoj literaturi razrađeni su različiti inovativni modeli i oblici nastavnog rada u kojima je akcent na aktivnom učešću učenika u procesu sticanja znanja, ali se njihova teorijska razrada i primjena uglavnom vezuju za redovnu školu. Zbog toga savremena organizacija nastave podrazumijeva primjenu različitih inovativnih metoda, modela i oblika rada. Izbor metoda, modela i oblika rada zavisi od odgojno-obrazovnih zadataka i sadržaja koje treba realizovati, a moraju se imati u vidu i okolnosti u kojima se nastava izvodi, a sam nastavnik je slobodan u izboru.

Za razliku od tradicionalnog rada, inovativni modeli, kao što je (inter)aktivna nastava, učenika stavljaju u položaj aktivnog subjekta koji stiče i razvija znanja, navike i umijeća. Učenici se tako osposobljavaju da zajedno uče i zajedno rade na ciljevima učenja, na obradi sadržaja, primjeni naučenog i vrednovanju ostvarenog rada. Oni se metodama interaktivne nastave (različitih didaktičkih sistema poput egzemplarne, problemske, programirane, resposibilne nastave kao i svih varijanti individualizovane nastave) uče da usaglašavaju stavove, osposobljavaju se za zajedničku akciju, za samostalno korištenje raznovrsnih medija i različitih izvora znanja. Interaktivna nastava uključuje primjenu interaktivnog učenja. Primjenom metoda interaktivnog učenja postiže se povoljnija emocionalna klima u razredu, viši nivo motivacije, saradnja između učenika, veća odgovornost za ostvarene rezultate rada (Suzić i sar., 1999, str. 6).

Posljednjih nekoliko decenija, učenje putem interakcije (saradnje) zastupljeno u interaktivnoj nastavi, u fokusu je mnogih teorijskih i empirijskih istraživanja u oblasti pedagogije i sve više dobiva na značaju. Osavremenjavanje nastavnog rada primjenom interaktivnih metoda

učenja, podstaknuto je i istraživačkim rezultatima istraživanja koji su ukazali na veću efikasnost u usvajanju znanja i pozitivan uticaj na kvalitet usvojenih znanja posebno na trajnost usvojenih sadržaja i njihovu primjenu u različitim životnim situacijama u odnosu na tradicionalnu (Slavin, 1991; Kagan, 1990; Johnson, 1981; Suzić i sar., 1999; Suzić, 2002; Kovačević i sar., 2004; Kovačević, 2005; Krneta, 2003).

Interesovanje za intenzivnu primjenu interaktivnih metoda učenja u nastavi proizilazi iz njegovih pozitivnih efekata na uspješnost nastavnog procesa i, kako Suzić (2002) navodi, razvijanje učeničkih kompetencija koje su im potrebne za slobodan život u XXI vijeku koje tradicionalna škola slabo razvija ili ne razvija uopće. U sferi kognicije te kompetencije su: izdvajanje bitnog od nebitnog ili odabir informacija, postavljanje pitanja o gradivu kao i o vlastitoj kogniciji i slično. U sferi emocija to su: kontrola ometajućih emocija i impulsa, empatija i altruizam, prepoznavanje svojih i tuđih emocija i druge. U sferi socijalnih kompetencija to su: tumačenje i korištenje grupnih emocija i strujanja, grupni menadžment ili biti vođa i biti vođen i slično. U sferi radno-akcionih kompetencija to su: komunikacijska i informatička pismenost, težnja za poboljšanjem učinka i ostvarivanje najviših kvaliteta, preuzimanje odgovornosti i slično (Ibid, str. 302).

Ove kompetencije ne možemo očekivati od tradicionalne škole i tradicionalnog pristupa. Interaktivno učenje u nastavnom procesu razvija upravo te i slične kompetencije što nam jasno ukazuje na potrebu primjene u našem odgojno-obrazovnom procesu, odnosno u nastavi srednjoškolske Islamske vjeronauke. U najkraćem rečeno, nastavu srednjoškolske Islamske vjeronauke, da bi dostojno odgovorila zahtjevima koji se pred nju postavljaju, treba obogaćivati i permanentno razvijati na najsavremenijim dostignućima kako islamske pedagoške misli tako i opće moderne pedagoške, psihološke,

didaktičko-metodičke teorije i prakse, čime će se bošnjačkoj djeci i omladini na najadekvatniji način približiti vjerske i kulturno-civilizacijske vrijednosti islama i aktuelne znanosti o odgoju i obrazovanju.

Neophodno je istaći i to da interaktivno učenje, kako navodi Suzić (2002), kompenzuje niz nedostataka tradicionalne škole i da ono nije alternativa već nadopuna frontalnom radu, razredno-časovnom sistemu i drugim obrascima tradicionalne nastave.

Krneta (2003) ističe da tradicionalna nastava podstiče i razvija jednostavne misaone procese učenika (slušanje, memorisanje, reprodukciju) i usmjerena je na češće učenje napamet bez razumijevanja, tako da dominira pamćenje sadržaja, imitiranje modela i primjena već poznatih šablona. U interaktivnoj nastavi putem interaktivnih metoda angažovani su složeniji misaoni procesi (kreativnost, povezivanje znanja, praktična primjena znanja), učenicima je dozvoljena sloboda izbora, od njih se zahtijeva inicijativa, samostalnost, mogućnost raznovrsnog izražavanja i učenje sa razumijevanjem. U odnosu na tradicionalnu nastavu, koja je prilagođena "tipičnom učeniku" i orijentisana prema nekom imaginarnom modelu prosječnih sposobnosti, interaktivna nastava je usklađena sa individualnim psihofizičkim sposobnostima učenika. U odnosu na tradicionalnu nastavu, interaktivna nastava je usklađena sa individualnim psihofizičkim sposobnostima učenika. Dok su u tradicionalnoj nastavi osnovni izvori znanja udžbenici, radne sveške i nastavnik, u interaktivnoj je to socijalna situacija (neposredna stvarnost, institucije različitog tipa), kao i raznovrsna literatura.

Imajući na umu sve benefite koji se mogu ostvariti kroz (inter)aktivnu nastavu primjenom interaktivnog učenja u nastavnom procesu, jasna je potreba proučavanja i analiziranja njegove primjene u našem odgojno-obrazovnom procesu kako bi mu se obezbijedilo adekvatno mjesto u nastavi. Zbog toga smo se, između ostalog, odlučili da utvrdimo

primjenu interaktivnog učenje kroz stavove profesora srednjoškolske Islamske vjeronauke, te time skromno doprinesemo njegovoj afirmaciji i podstaknemo primjenu u nastavi srednjoškolske Islamske vjeronauke. S druge strane, nastavu srednjoškolske Islamske vjeronauke, da bi dostojno odgovorila zahtjevima koji se pred nju postavljaju, treba obogaćivati i permanentno razvijati na najsavremenijim dostignućima kako islamske pedagoške misli tako i opće moderne pedagoške, psihološke, didaktičko-metodičke teorije i prakse, čime će se bošnjačkoj djeci i omladini na najadekvatniji način približiti vjerske i kulturno-civilizacijske vrijednosti islama i aktuelne znanosti o odgoju i obrazovanju.

II. Metodološki okvir rada

Predmet istraživanja bili su stavovi profesora srednjoškolske Islamske vjeronauke sa područja Zeničko-dobojskog kantona prema primjeni interaktivnog učenja u nastavi srednjoškolske Islamske vjeronauke i prema efikasnosti primjene novih oblika i metoda u odnosu na tradicionalne.

Cilj istraživanja je bio da ispitamo i utvrdimo stavove profesora Islamske vjeronauke prema primjeni interaktivnog učenja u nastavi srednjoškolske Islamske vjeronauke, kao i stavove prema efikasnosti primjene novih oblika i metoda u odnosu tradicionalne.

Dosezanje cilja istraživanja je planirano kroz istraživačke zadatke:

1. ispitati i utvrditi stavove profesora srednjoškolske Islamske vjeronauke prema primjeni interaktivnog učenja u nastavi srednjoškolske Islamske vjeronauke i prema efikasnosti primjene novih oblika i metoda u odnosu tradicionalne;
2. ispitati i utvrditi stavove profesora srednjoškolske Islamske vjeronauke o motivisanosti i materijalno-tehničkim uvjetima škole za primjenu novih oblika i metoda u nastavi srednjoškolske Islamske vjeronauke;

3. ispitati i utvrditi stavove profesora srednjoškolske Islamske vjeronauke prema interaktivnom učenju i potrebitosti formiranja centara za obuku nastavnika i profesora za primjenu novih oblika i metoda rada u učionici.

Na osnovu istraživačkih zadataka postavljene **istraživačke hipoteze** su glasile:

1. pretpostavljamo da profesori srednjoškolske Islamske vjeronauke smatraju da je zastupljena primjena interaktivnog učenja u nastavi srednjoškolske Islamske vjeronauke, te da su novi oblici i metode efikasnije odnosu tradicionalne;
2. pretpostavljamo da su profesori Islamske vjeronauke motivisani te da su škole materijalno-tehnički opremljene za primjenu novih oblika i metoda u nastavi srednjoškolske Islamske vjeronauke;
3. pretpostavljamo da su profesori srednjoškolske Islamske vjeronauke stava da je interaktivno učenje korisno za svakog nastavnika i učenika, kao i da su stava o potrebitosti formiranja centara za obuku nastavnika i profesora za primjenu novih oblika i metoda rada u učionici.

U istraživanju korišten je **deskriptivno-analitički survey metod**, a za prikupljanje podataka korištena je **tehnika anketiranja**. Od istraživačkih **instrumenata** korišteni su: *Sociodemografski upitnik* kreiran za potrebe istraživanja i anketni upitnik *Stavovi nastavnika o učenju i poučavanju* od N. Suzića (2005).

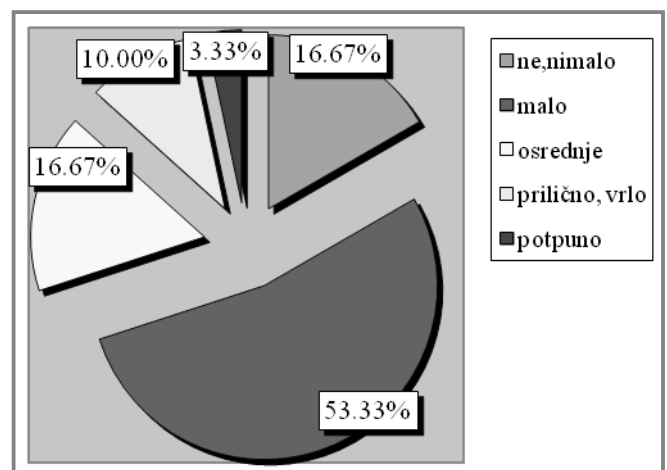
Istraživački uzorak, koji je imao karakteristike ciljanog, sačinjavali su 60 profesora Islamske vjeronauke koji održavaju nastavu srednjoškolske Islamske

vjeronauke u srednjim školama sa područja Zeničko-dobojskog kantona u školskoj 2013/2014. godini. Uzorak istraživanja prema varijabli *spol* čini: 39 profesora muškog i 21 profesor srednjoškolske Islamske vjeronauke ženskog spola.

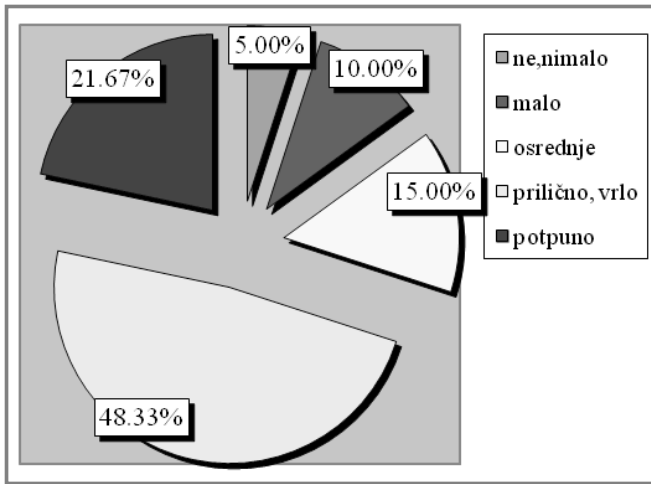
III. Rezultati istraživanja

Prvi zadatak istraživanja je bio ispitati i utvrditi stavove profesora srednjoškolske Islamske vjeronauke prema zastupljenosti primjene interaktivnog učenja u nastavi srednjoškolske Islamske vjeronauke, kao i stavove prema efikasnosti primjene novih oblika i metoda u odnosu tradicionalne. Analizom dobivenih podataka utvrđeno je da 13,33 % profesora srednjoškolske Islamske vjeronauke potpuno ili prilično primjenjuje interaktivno učenje u nastavi srednjoškolske Islamske vjeronauke, 16,67 % profesora osrednje, a 70 % profesora malo ili nimalo primjenjuje, odnosno ne primjenjuje interaktivno učenje u nastavi srednjoškolske Islamske vjeronauke, a što je prikazano u Grafikonu 1.

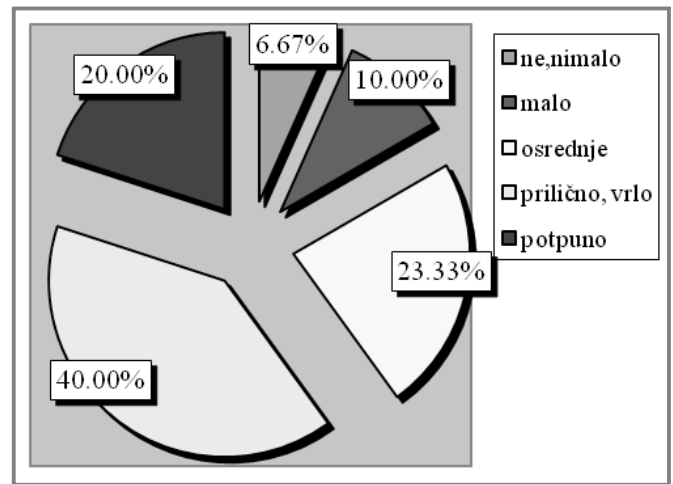
Što se tiče efikasnosti primjene novih oblika i metoda, iz Grafikona 2 možemo vidjeti da 70% profesora srednjoškolske Islamske vjeronauke smatra da su novi oblici i metode potpuno ili prilično efikasnije u odnosu na tradicionalne, 15 % profesora osrednje, dok 15 % profesora srednjoškolske Islamske vjeronauke

Grafikon 1. Stavovi prema zastupljenosti primjene interaktivnog učenja u nastavi srednjoškolske Islamske vjeronauke

Grafikon 2. Stavovi prema efikasnosti primjene novih oblika i metoda u odnosu na tradicionalne

Grafikon 3. Stavovi o motivisanosti za primjenu novih oblika i metoda u nastavi srednjoškolske Islamske vjeronauke

smatra da su novi oblici i metode malo ili nimalo efikasnije u odnosu na tradicionalne.

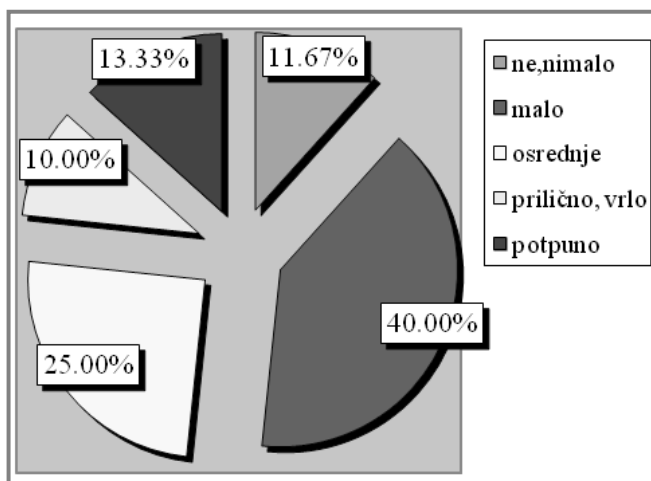
Budući da je prva hipoteza glasila: pretpostavljamo da profesori srednjoškolske Islamske vjeronauke smatraju da je zastupljena primjena interaktivnog učenja u nastavi srednjoškolske Islamske vjeronauke, te da su novi oblici i metode efikasnije u odnosu na tradicionalne, na osnovu dobivenih rezultata ona se u prvom dijelu odbacuje, a u drugom dijelu prihvata. Dakle, od svih profesora srednjoškolske islamske vjeronauke koji su učestvovali u istraživanju, 13,33 % profesora smatra da je potpuno ili prilično zastupljena primjena interaktivnog učenja u nastavi srednjoškolske Islamske vjeronauke, a 70 % profesora srednjoškolske Islamske vjeronauke smatra da su novi oblici

i metode potpuno ili prilično efikasnije u odnosu na tradicionalne, što je vrlo interesantno.

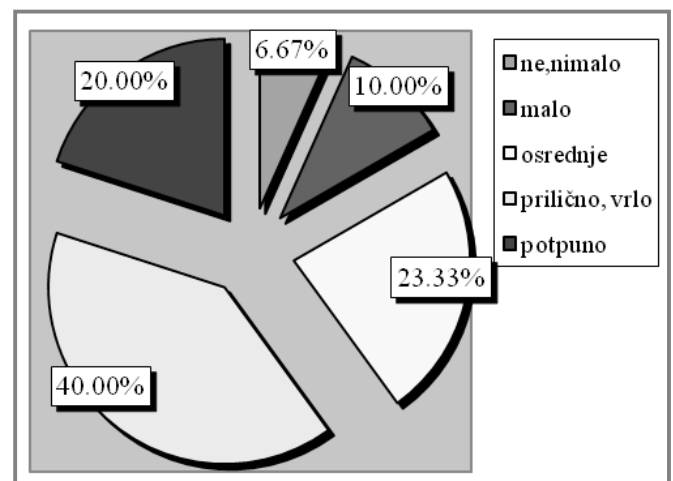
Drugi zadatak istraživanja bio je ispitati i utvrditi stavove profesora srednjoškolske Islamske vjeronauke o motivisanosti i materijalno-tehničkim uvjetima škole za primjenu novih oblika i metoda u nastavi srednjoškolske Islamske vjeronauke. Na osnovu dobivenih podataka više od polovice (60%) profesora srednjoškolske Islamske vjeronauke je potpuno ili prilično motivisano za primjenu novih oblika i metoda u nastavi srednjoškolske Islamske vjeronauke, 23,33 % profesora osrednje, dok je 16,67 % malo ili nimalo motivisano za primjenu novih oblika i metoda u nastavi srednjoškolske Islamske vjeronauke, a što je prikazano u Grafikonu 3.

Kada su u pitanju materijalno-tehnički uvjeti škole, iz Grafikona 4 je vidljivo da 23,33 % profesora Islamske vjeronauke smatra da su škole potpuno ili prilično materijalno-tehnički uslovne za primjenu novih oblika i metoda u nastavi srednjoškolske Islamske vjeronauke, 25 % profesora osrednje, dok više od polovice (51,67 %) profesora smatra da su škole malo ili nimalo uslovne za primjenu novih oblika i metoda u nastavi srednjoškolske Islamske vjeronauke.

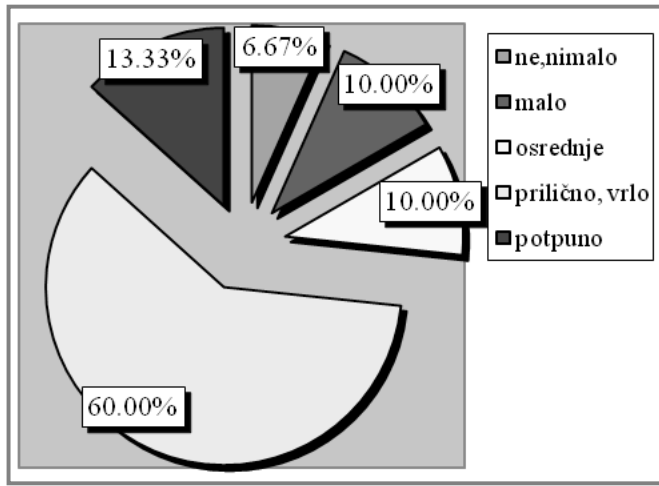
Obzirom da je hipoteza za ovaj zadatak glasila: pretpostavljamo da su profesori srednjoškolske Islamske vjeronauke motivisani te da su škole materijalno-tehnički opremljene za primjenu novih oblika i metoda u nastavi srednjoškolske Islamske vjeronauke, na osnovu dobivenih rezultata

Grafikon 4. Stavovi o materijalno-tehničkim uvjetima škole za primjenu novih oblika i metoda u nastavi srednjoškolske Islamske vjeronauke

Grafikon 5. Stavovi profesora srednjoškolske Islamske vjeronauke prema interaktivnom učenju

Grafikon 6. Stavovi o potrebitosti formiranja centara za obuku nastavnika i profesora *novih oblika i metoda rada*

ona se u prvom dijelu prihvata, dok se u drugom dijelu odbacuje. Dakle, možemo zaključiti da je više od polovice (60 %) profesora srednjoškolske Islamske vjeronauke potpuno ili prilično motivisano za primjenu novih oblika i metoda u nastavi srednjoškolske Islamske vjeronauke, dok 51,67 % profesora smatra da su škole malo ili nimalo materijalno-tehnički uvjetne za primjenu novih oblika i metoda u nastavi srednjoškolske Islamske vjeronauke.

Treći zadatak istraživanja bio je ispitati i utvrditi stavove profesora srednjoškolske Islamske vjeronauke prema interaktivnom učenju, kao i stavove o potrebitosti formiranja centara za obuku nastavnika i profesora za primjenu novih oblika i metoda rada u učionici. Na osnovu dobivenih podataka više od polovice (60 %) profesora srednjoškolske Islamske vjeronauke smatra da je interaktivno učenje potpuno ili prilično korisno za svakog nastavnika i učenika, 23,33 % profesora osrednje, dok 16,67 % smatra da je interaktivno učenje malo ili nimalo korisno za svakog nastavnika i učenika, a što je prikazano u Grafikonu 5.

Iz Grafikon 6 vidljivo je da više od polovice (73,33 %) profesora srednjoškolske Islamske vjeronauke smatra da je potpuno ili prilično potrebno formirati centre za obuku nastavnika i profesora za primjenu novih oblika i metoda rada u učionici, 10 % profesora osrednje, dok

16,67 % profesora srednjoškolske Islamske vjeronauke smatra da je malo ili nimalo potrebno formirati centre za obuku nastavnika i profesora za primjenu novih oblika i metoda rada u učionici.

Budući da je hipoteza za ovaj zadatak glasila: pretpostavljamo da su profesori

srednjoškolske Islamske vjeronauke stava da je interaktivno učenje korisno za svakog nastavnika i učenika, kao i da su stava o potrebitosti formiranja centara za obuku nastavnika i profesora za primjenu novih oblika i metoda rada u učionici, na osnovu dobivenih rezultata ona se u potpunosti prihvata. Dakle, od svih profesora srednjoškolske islamske vjeronauke koji su učestvovali u istraživanju, njih više od polovice (60%) smatra da je interaktivno učenje potpuno ili prilično korisno za svakog nastavnika i učenika, a 73,33% smatra da je potrebno formirati centre za obuku nastavnika i profesora za primjenu novih oblika i metoda rada u učionici.

IV. Zaključna razmatranja

Kao što je već istaknuto osnovni cilj istraživanja je bio da ispitamo i utvrdimo stavove profesora srednjoškolske Islamske vjeronauke prema primjeni interaktivnog učenja u nastavi srednjoškolske Islamske vjeronauke, kao i stavove prema efikasnosti primjene novih oblika i metoda u odnosu tradicionalne. Pored toga, namjera je bila ispitati i utvrditi stavove profesora srednjoškolske Islamske vjeronauke o motivisanosti i materijalno-tehničkim uvjetima škole za primjenu novih oblika i metoda u nastavi srednjoškolske Islamske vjeronauke, stavove prema

interaktivnom učenju i o potrebitosti formiranja centara za obuku nastavnika i profesora za primjenu novih oblika i metoda rada u učionici.

Istraživački rezultati pokazali su slijedeće:

- Generalno gledano profesori srednjoškolske islamske vjeronauke smatraju da je primjena interaktivnog učenja u nastavi srednjoškolske Islamske vjeronauke malo ili nimalo zastupljena, dok velika većina profesora srednjoškolske Islamske vjeronauke smatra da su novi oblici i metode potpuno ili prilično efikasnije u odnosu na tradicionalne, što je vrlo interesantno.
- Što se tiče motivisanosti, istraživački rezultati su pokazali da je većina profesora srednjoškolske Islamske vjeronauke potpuno ili prilično motivisana za primjenu novih oblika i metoda u nastavi srednjoškolske Islamske vjeronauke, a više od polovice profesora smatra da su škole malo ili nimalo materijalno-tehnički uvjetne za primjenu novih oblika i metoda u nastavi srednjoškolske Islamske vjeronauke.
- Kada su u pitanju stavovi prema interaktivnom učenju, na osnovu rezultata istraživanja možemo konstatovati da više od polovice profesora srednjoškolske Islamske vjeronauke ga smatra korisnim za svakog nastavnika i učenika, a isto tako velika većina profesora srednjoškolske Islamske vjeronauke smatra da je potrebno formirati centre za obuku nastavnika i profesora za primjenu novih oblika i metoda rada u učionici.

4.1. Implikacije istraživanja

- Obzirom da su istraživački rezultati pokazali kako je malo ili nimalo zastupljena primjena interaktivnog učenja u nastavi srednjoškolske Islamske vjeronauke, a da su novi oblici i metode efikasnije primjene u odnosu na tradicionalne sistemski je potrebno putem Vjerskoprosvjete

službe Rijasetu islamske zajednice u Bosni i Hercegovini i Pedagoškog zavoda pri Ministarstvu za obrazovanje, nauku, kulturu i sport Zeničko-dobojskog kantona podsticati primjenu interaktivnog učenja i drugih efikasnih oblika i metoda rada u nastavi srednjoškolske Islamske vjeronauke.

- Rezultat istraživanja po kojem su profesori srednjoškolske Islamske vjeronauke motivisani za

primjenu novih oblika i metoda, ali da škole nisu materijalno-tehnički uvjetne za primjenu novih oblika i metoda u nastavi srednjoškolske Islamske vjeronauke signalizira nadležnom Ministarstvu da osigura adekvatne materijalno-tehničke uslove.

- Ukoliko pokušamo dovesti u vezu istraživačke rezultate u pogledu efikasnosti primjene novih oblika i metoda u odnosu na tradicionalne, motivisanosti profesora

srednjoškolske Islamske vjeronauke za primjenu novih oblika i metoda i stavova prema interaktivnom učenju, sa jedne strane i zastupljenosti primjene interaktivnog učenja u nastavi srednjoškolske islamske vjeronauke, sa druge strane, onda to signalizira formiranje centara za obuku nastavnika i profesora za primjenu novih oblika i metoda rada u učionici, što i jeste jedna od implikacija istraživačkih rezultata.

Literatura

- Johnson, D. W. (1981), *Reaching out: Interpersonal effectiveness and Self-actualization*, Second edition, Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall.
- Kagan, S. (1990), *Cooperative learning: Resources for teachers*, San Juan Capistrano, California: Resources for Teachers.
- Kovačević, J. i sar. (2004), *Interaktivno učenje djece oštećenog sluha u egzemplarnoj nastavi*, Dani defektologa, Vrnjačka Banja, Zbornik rezimea.
- Kovačević, M. (2005), *Aktivno učenje u interaktivnom odnosu sa sadržajima iz prirodoslovno-matematičkoga područja*,

Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja, br. 13(1/2005), str. 7-15.

- Krneta, D. (2003), *Promjene u obrazovanju i interaktivna nastava*, Nastava, br. 2-3, Banja Luka: Republički pedagoški zavod, str. 11-32.

Slavin, R. E. (1991), *Student Team Learning: a practical guide to cooperative learning*, Third Edicion, Washington, DC: National Education Association.

- Suzić, N. i sar. (1999), *Interaktivno učenje*, Banjaluka: Ministarstvo prosvjete Republike Srpske.

Suzić, N. (2002), *Efikasnost interaktivnog učenja u nastavi: eksperimentalna provjera*, Obrazovna tehnologija, br. 2, str. 13-45.

Suzić, N. (2005), *Pedagogija za XXI vijek*, Banja Luka: TT – Centar.

Prodanović, T. i Nikočević, R. (1984), *Didaktika*, Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, str. 252.

Raičević, V. (2006), *O novim nastavnim tehnologijama i pristupima u metodici nastave stranog jezika*, Journal of Education, Pedagogical Society of Serbia, JE Year LV, No 4, str. 375-386.

الموجز

تطبيق أشكال وطرق جديدة: التعليم التفاعلي في دروس التربية الإسلامية للمرحلة الثانوية

حكمت هيكتيش

كان هدف البحث اختبار وتحديد مواقف مدرّسي التعليم الديني الإسلامي من تطبيق التعليم التفاعلي في دروس التربية الإسلامية للمرحلة الثانوية، وكذلك مواقفهم من فاعلية تطبيق الأشكال والطرق الجديدة قياساً إلى التقليدي منها. وقد تم التوصل إلى هدف الدراسة عبر: استقصاء آراء المدرّسين حول مدى وجود التعليم التفاعلي في دروس التربية الإسلامية للمرحلة الثانوية وفاعلية تطبيق الأشكال والطرق الجديدة قياساً إلى التقليدي منها؛ واستقصاء مواقف المدرّسين من المحفزات والشروط المادية والفنية المتوفرة في المدرسة لتطبيق الأشكال والطرق الجديدة في دروس التربية الإسلامية للمرحلة الثانوية؛ واستقصاء مواقف مدرّسي التعليم الديني الإسلامي من التعليم التفاعلي وضرورة تكوين مراكز لتدريب المدرّسين والمعلمين على تطبيق الأشكال والطرق الجديدة في الفصل. وقد أظهرت نتائج الدراسة أن: المدرّسين في العموم يرون أن تطبيق التعليم التفاعلي في دروس التربية الإسلامية للمرحلة الثانوية قليل أو معدوم؛ بينما يرى معظمهم أن الأشكال

Summary

IMPLEMENTATION OF NEW FORMS AND METHODS: INTERACTIVE LEARNING IN THE CLASS OF ISLAMIC RELIGIOUS STUDIES IN HIGH-SCHOOLS

Hikmet Hekić

The aim of this research was to establish and analyze attitude of teachers of the Islamic religious studies towards the implementation of interactive learning in the class of Islamic religious studies in high-schools, as well as their viewpoint about the efficiency of the implementation of new forms and methods as compared to traditional. This research was carried out through: analysis of the opinion of teachers about the current degree of implementation of interactive learning in the class of Islamic religious studies in high-schools and about the efficiency of the implementation of new forms and methods as compared to traditional; analysis of the attitude of teachers towards motivation and material and technical conditions in the schools that are required for the implementation of new forms and methods in the class of high-school Islamic religious studies; analysis of the attitude of teachers towards interactive learning and the need for forming the centers for teachers training for the implementation of new forms and methods of teaching the class. The research indicated following: in general view, the teachers consider that current implementation of interactive

والطرق الجديدة أكثر فاعلية بشكل تام أو شبه تام من التقليدية؛ أما فيما يتعلق بالحماس، فقد أظهرت نتائج الدراسة بأن غالبية المدرسين متحمسين بصورة تامة أو شبه تامة لتطبيق الأشكال والطرق الجديدة في دروس التربية الإسلامية للمرحلة الثانوية، بينما يرى أكثر من نصفهم ندرة أو عدم توفر الشروط المادية والفنية في المدارس لتطبيق الأشكال والطرق الجديدة في دروس التربية الإسلامية للمرحلة الثانوية؛ وفيما يتعلق بالموافق من التعليم التفاعلي، وبناء على نتائج الدراسة، يمكننا أن نقول إن أكثر من نصف المدرسين يعتبرون التعليم التفاعلي مفيدا للمدرسين والطلاب على حد سواء، كما ترى الغالبية العظمى منهم ضرورة تكوين مراكز لتدريب المدرسين والمعلمين على تطبيق الأشكال والطرق الجديدة في الفصل. ختاماً، وبناء على نتائج الدراسة تم اعتماد التوصيات الناجمة عنها.

الكلمات الرئيسية: التعليم التفاعلي، التربية الإسلامية للمرحلة الثانوية، الموافق، مدرسو التربية الإسلامية للمرحلة الثانوية.

learning in the class of Islamic religious studies in high-schools is either non-existent or insufficient, whereas a great majority of teachers are of the opinion that new forms and methods are either absolutely or much more efficient in relation to traditional forms and methods; as for motivation, research results show that majority of teachers are highly or sufficiently motivated to implement new forms and methods in the class of Islamic religious studies, and more than a half of the number of interviewed teachers consider that the schools have none or very little material and technical equipment required for the implementation of new forms and methods in the class of Islamic religious studies; teachers attitude towards interactive learning, research results indicate that majority of teachers considers interactive learning beneficial for each student and teacher, likewise a great majority of teachers are of the opinion that it is necessary to form centers for teachers training for the implementation of new forms and methods of teaching the class. And finally, on the bases of the research results we presented the implications of the analysis.

Key words: interactive learning, Islamic religious studies in high-schools, attitudes, teachers of the Islamic religious studies in high-schools